

RECENZJA

pracy doktorskiej p.t. ***Użytkownicy i struktury aktywnych transformacji przestrzeni publicznych w mieście***

której autorem jest

mgr inż. arch. Lea Kazanecka-Olejnik

1. Podstawa opracowania recenzji

- pismo Rady Dyscypliny Naukowej Architektura i Urbanistyka Politechniki Wrocławskiej z prośbą o opracowanie recenzji, z dnia 14.07.2022 r. (Ldz. W1/4020/67/2022);
- Ustawa z dnia 14 marca 2003r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. z 2003 r. nr 65 poz. 595, z późniejszymi zmianami);
- Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 19 stycznia 2018 r. w sprawie szczegółowego trybu i warunków przeprowadzania czynności w przewodzie doktorskim, w postępowaniu habilitacyjnym oraz w postępowaniu o nadanie tytułu profesora (Dz.U. 2018 poz. 261).

2. CHARAKTERYSTYKA FORMALNA PRACY

Praca zawiera dwa tomy z czego pierwszy zawiera 325 stron tekstu wraz z przypisami, a drugi 180, z czego w pierwszym tomie 12 stron zajmuje metodycznie opracowany wykaz literatury (122 pozycje) i źródeł internetowych(115 pozycji) wykorzystanych w pracy oraz filmografia (3 pozycje). Pracę kończy streszczenie w języku polskim, słownik pojęć i spisy ilustracji oraz tabel. Drugi tom został nazwany przez autorkę katalogiem aktywnych transformacji i zawiera tabelaryczne zestawienie analizowanych obiektów ukończone źródłami oraz spisem tabel.

Rozprawa skonstruowana jest według następującego układu:

TOM I

Rodział I – stanowi wprowadzenie do problematyki, zawiera prezentację najważniejszych elementów rozprawy – celu badań, zakresu opracowania, tez pracy, przyjętej metodologii badawczej, a także prezentuje konstrukcję pracy.

Rodział II - przedstawia autorską typologię metod przekształcania przestrzeni, a także opis najważniejszych założeń i sposobu jej tworzenia. Zawiera kryteria na podstawie których wyłoniono

2 typy główne oraz 10 typów szczegółowych transformacji oparte na kryteriach wyróżniających dany typ, sposób jego generowania, roli aktantów oraz aktywności oraz transformacji zachodzących w jego obrębie,

Rozdział III - zawiera autorską systematykę celów wprowadzania aktywnej transformacji, opis głównych założeń oraz sposobu jej tworzenia. Wyróżniono trzy grupy celów: potrzeby funkcjonalne, estetyczne oraz reakcje na problem.

Rozdział IV - jest charakterystyką kwestii problemowych aktywnych transformacji. Zawiera podsumowanie oraz wnioski pośrednie.

Rozdział V - przedstawia strategie wspierania użytkowników w procesie generowania aktywnych transformacji. Omówiono tam cechy oddolnych aktywnych transformacji oraz metody ich wspierania poprzez strategie przestrzenne, architektoniczne oraz urbanistyczne, a także programowe. Rozdział zawiera podsumowanie i wnioski pośrednie

Rozdział VI - stanowi zakończenie pracy zawierające omówienie zrealizowanych celów i tez badawczych, podsumowanie, wnioski końcowe oraz charakterystykę dalszych możliwych badań na polu aktywnych transformacji przestrzeni.

TOM II stanowi katalog aktywnych transformacji sporządzony na podstawie wybranych przykładów.

3. OCENA MERYTORYCZNA

Przedstawiona do recenzji praca doktorska jest wielowątkowa; na przeszło 300 kartach Autorka przedstawia, analizuje i pogłębia temat transformacji zmian w kształtowaniu przestrzeni publicznych generowanych przez użytkowników. Problematyka jest aktualna i wpisuje się w nurt myśli współczesnej teorii urbanistyki, a ujęta została w autorski sposób. Autorka podejmuje próbę identyfikacji i systematyki przekształceń przestrzeni publicznych generowanych przez użytkowników, a także wskazania możliwości wspierania oddolnych inicjatyw istotnych dla aktywizacji przestrzeni miejskich. Refleksja Doktorantki na temat relacji przestrzeni i społeczności jest pogłębiona i przedstawiona w sposób interesujący.

Przyjęta struktura pracy jest klarowna, z wyraźnym podziałem na wstęp, część analityczną złożoną w kolejnych rozdziałach z przedstawienia typologii transformacji, celów, problemów oraz strategii wspierania użytkowników oraz podsumowania badań.

We wstępnym rozdziale na 22 stronach doktorantka przedstawia założenia pracy. Wyjaśnia podstawy, które spowodowały podjęcie tematu użytkowników i struktur aktywnych transformacji przestrzeni publicznych w mieście. Podkreśla potrzeby mieszkańców miast związane z miejscem trzecim zdefiniowanym przez Raya Oldenburga i ich wpływ na kształtowanie i realizację oddolnych inicjatyw w zakresie kształtowania przestrzeni publicznych.

Doktorantka we wstępie w sposób klarowny formułuje cele pracy, którymi są rozpoznanie i zrozumienie fenomenologii aktywnych transformacji w kontekście działań użytkowników. Pojęcie to definiuje jako określenie ograniczonego w czasie przekształcania przestrzeni związanego z aktywnością aktantów, realizowanego poprzez samo działanie i ze wsparciem struktur rozumianych jako złożone obiekty o dowolnym charakterze i gabarytach, które są powiązane ze sobą w przestrzeni.

Teza pracy zbudowana jest w oparciu o zjawiska spostrzeżone w przestrzeniach publicznych miast, gdzie obserwuje iż transformacje przestrzeni mogą być w znaczącym stopniu generowane przez

użytkowników. Autorka stara się także udowodnić, że możliwa jest klasyfikacja sposobów i celów aktywnego transformowania przestrzeni publicznych przez użytkowników, oddolnego generowania zjawisk przekształceń, a także potrzeb użytkowników w zakresie transformacji, których rozpoznanie może pomóc w wyróżnieniu potencjalnych strategii i narzędzi wspierania oddolnych inicjatyw. Stwierdzenia te są precyzyjne i możliwe do udowodnienia, co następuje w kolejnych częściach dysertacji.

Doktorantka określa *Przedmiot i zakres pracy*, który definiuje jako przestrzeń miejską w latach 2000-2021 na terytorium Europy, które określa jako spójne kulturowo. *Metody pracy* wskazane przez autorkę są właściwe dla tego rodzaju pracy oraz przyjętych założeń. Przyjęta trójstopniowa metodologia pracy oparta jest na studiach przypadków i badaniach jakościowych poprzedzonych wprowadzającym badaniem ilościowym pozwala na stworzenie typologii transformacji oraz jej celów i sformułowanie wniosków z tych analiz. Na uwagę zasługuje ilość przykładów przebadanych w ramach komparatywnej analizy przypadku (559 obiektów).

Podrozdział *Materiał badawczy* zawiera wyjaśnienie kryteriów przyporządkowania przykładów do dwóch podstawowych grup scharakteryzowanych tutaj jako: *Architektura spopularyzowana* i *Architektura lokalna* oraz wyjaśnia sposób pozyskania materiału poddanego badaniom.

Kolejny podrozdział, *Stan badań* obejmuje trzy bloki tematyczne: funkcjonowanie przestrzeni publicznych, transformacje i role użytkowników. Ich wypadkowa stanowiła podstawę podejmowanych badań oraz wniosków dysertacji. Każdy z bloków tematycznych został szczegółowo omówiony i poprzedzony wstępem teoretycznym uzasadniającym trafność wyboru obszaru badań Doktorantki. Przedstawiony dobór pozycji bibliograficznych zawiera literaturę spoza dyscypliny architektura i urbanistyka, co obrazuje interdyscyplinarne ujęcie tematu transformacji w przestrzeniach publicznych miasta.

Kolejno autorka przedstawia *Konstrukcję pracy*, którą ilustruje *Schematem pracy*, który zamyka pierwszą część dysertacji. Zdaniem recenzentki rozdział wprowadzający jest opracowany w sposób przejrzysty i daje możliwość śledzenia sposobu myślenia oraz etapów pracy Doktorantki.

Rozdział drugi to *Typologia sposobów wprowadzania aktywnej transformacji* w którym przedstawiono autorską typologię sposobów przekształcania przestrzeni, a także opis głównych założeń i sposobu jej tworzenia. To podstawowy rozdział analityczny pracy, który poprzedzony został wstępem wyjaśniającym główne założenia aktywnych transformacji, a także wyjaśnia schemat ich omówienia w dalszej części rozdziału. Na podstawie 559 przykładów aktywnych transformacji wyodrębniono 2 główne grupy oraz 10 typów szczegółowych. Kryteria przyporządkowania do omówionych grup zostały precyzyjnie przedstawione w formie wyjaśnienia haseł, którymi posługuje się autorka, natomiast zdaniem recenzenta brakuje we wstępie wyjaśnienia samego pojęcia aktywnej transformacji – w formie definicji, na której oparto dobór przykładów do analizy oraz scharakteryzowania jej na podstawie przedstawionych w pracy źródeł, które pojawia się w rozdziale I, w kontekście zarysowania celów pracy. Grupy przykładów omówiono w kolejnych podrozdziałach dysertacji. Podrozdział II.IV zawiera opis typów sposobów wprowadzania aktywnych transformacji w badanych osiedlach. Wstęp do tej części jest bardzo lakoniczny i nie zawiera odniesienia do pojęcia sformułowanego we wstępie (podrozdział I.VI Materiał badawczy) *Architektura lokalna*. Zdaniem recenzenta warto byłoby rozwinąć zasygnalizowane we wstępie kryteria doboru przykładów lokalizacji we wstępie do tego rozdziału. Omówienie przykładów w tej pracy jest szczegółowe, autorka konsekwentnie wykorzystuje opisany we wstępie wzorzec prezentowania analiz prezentując bogaty materiał schematów przestrzennych, zestawień tabelarycznych oraz wykresów.

W rozdziale III omówiono *Systematykę celów wprowadzania aktywnej transformacji*, które pogrupowano konsekwentnie z przyjętą w drugim rozdziale metodologią. Wyodrębniono 3 główne grupy celów działania i piętnaście szczegółowych, które opisano obszernie w pierwszych dwóch podrozdziałach. Kolejny podrozdział oparto na badaniach terenowych autorki, analogicznie do rozdziału drugiego. Na podstawie przedstawionych badań, w podsumowaniu pośrednim Doktorantka przedstawia rolę aktantów w kształtowaniu przestrzeni, skupiając się na roli użytkowników, do których to działań odnosi się w późniejszych rozdziałach pracy.

Rozdział IV jest bardzo istotnym i wartościowym elementem pracy, gdyż ukazuje problemy w oddolnym kształtowaniu przestrzeni oraz charakteryzuje zagrożenia związane z tymi działaniami. Doktorantka porusza tu kwestie związane z poszukiwaniem ładu przestrzennego oraz zrównoważonym rozwojem w aspekcie środowiskowym i społecznym. Opisuje możliwe konflikty w kształtowaniu przestrzeni publicznych wynikające z działania w istniejącej przestrzeni podlegającej prawom autorskim, a także o jej zaśmiecaniu. Skupia się również na kwestiach społecznych, takich jak aktywność użytkowników, dostępność przestrzeni i jej inkluzywny charakter. Zdaniem recenzenta to bardzo wartościowe refleksje pozwalające spojrzeć również krytycznie na proces transformacji przestrzeni miejskiej.

Rozdział V zawiera *Strategie wspierania użytkowników w procesie generowania aktywnej transformacji*. Rozpoczyna się charakterystyką oddolnych aktywnych transformacji, ze wskazaniem ich najważniejszych cech. Następnie opisując strategie przestrzenne wspierania takich działań odnosi się do konkretnych elementów kształtowania przestrzeni publicznych poprzez rozwiązania architektoniczne i urbanistyczne. Doktorantka w kolejnym rozdziale pracy wskazuje również rozwiązania programowe, które wspierać mogą użytkowników w procesie tworzenia aktywnych transformacji.

Rozdział VI stanowi zakończenie pracy, gdzie autorka podsumowuje w sposób tekstowy i tabelaryczny wyniki badań, a także formułuje wnioski końcowe z zaznaczeniem osiągniętych celów oraz potwierdzeniem przyjętych tez. Na koniec Doktorantka charakteryzuje dalsze perspektywy badań na polu aktywnych transformacji przestrzeni wynikające z dużej dynamiki i zmienności badanych procesów oraz różnorodności uwarunkowań kulturowych.

Przedstawiony w tomie II *Katalog aktywnych transformacji* stanowi zestawienie tabelaryczne motywujące przypisanie poszczególnych przykładów do grup porównawczych.

Dysertacja jest kompletna, ma logiczną strukturę, a kolejne rozdziały tworzą zintegrowaną całość.

4. UWAGI EDYTORSKIE

Praca opracowana została bardzo starannie zarówno w warstwie tekstowej, jak i rysunkowej. Grafika tabel, schematów i wykresów jest spójna w poszczególnych rozdziałach. Przyjęto także ujednolicony format ilustracji. W pracy nie dopatrzone zostały znaczących uchybień. Język, jakim posługuje się autorka pracy jest zrozumiały i precyzyjny. Za niedogodność można uznać pojawiające się w pracy puste strony (np. s.87, 144, 146..) oraz niewypełnione treścią fragmenty stron, które pozwoliłyby na zmniejszenie objętości pracy.

5. REKOMENDACJE

Warto rozważyć w przypadku ewentualnego wydruku pracy rozwinięcie niektórych wątków dysertacji, w szczególności we wstępach do rozdziałów analitycznych. Autorka niejednokrotnie odwołuje się do pojęć zdefiniowanych skrótowo we wstępie, nie przywołując, ani nie rozwijając ich w poszczególnych rozdziałach, co ułatwiłoby zrozumienie ich treści.

Warto również wziąć pod uwagę skrócenie rozdziałów analitycznych koncentrując się na wnioskach z przeprowadzonych badań, co wpłynęłoby na większą czytelność wyводу. Dla zachowania odpowiednich proporcji pomiędzy rozdziałami rekomenduje się także rozwinięcie wątku tytułowego związanego z użytkownikami i ich rolami w procesach aktywnych transformacji, a w szczególności odniesienie tych działań do kwestii związanych z kształtowaniem jakości przestrzeni publicznych.

6. WNIOSEK KOŃCOWY

Praca, ze względu na swoją tematykę jest ważna. Dotyczy kwestii oddolnego kształtowania aktywnych transformacji przestrzeni miejskiej, która to tematyka ze względu na przyrost ludności w miastach jest bardzo aktualna. Narastające problemy przestrzenne związane z procesami koncentracji, dogęszczania tkanki miejskiej, tymczasowości zamieszkania ze względu na tryb pracy i życia, anonimowości i braku utożsamiania się mieszkańców z miejscem zamieszkania prowadzące do utraty jakości środowiska zurbanizowanego sprawiają, iż celem działań powinno być podnoszenie jakości przestrzeni publicznych przy udziale mieszkańców. Zwrócenie uwagi na rolę mieszkańców w tym procesie, która skutkuje większą dbałością o otoczenie związaną z poczuciem przynależności i bezpieczeństwa jest kluczowa.

Tym samym dysertacja doktorska mgr inż. arch. Lei Kazaneckiej-Olejnik wnosi oryginalne wartości w stan wiedzy na temat procesów przemian zachodzących w przestrzeniach publicznych. Autorka wykazała ogólną wiedzę teoretyczną w dyscyplinie naukowej architektura i urbanistyka oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej.

Powyższa pozytywna ocena przedłożonej pracy doktorskiej stwarza podstawę do stwierdzenia, że dysertacja, której Autorem jest mgr inż. arch. Lea Kazanecka-Olejnik spełnia warunki ustawowe.

Równocześnie ze względu na wysoką wartość merytoryczną pracy stwierdzam, że jestem gotowa poprzeć wniosek o jej wyróżnienie w warunkując go przebiegiem obrony.

Dr hab. inż. arch. Patrycja Haupt, prof. PK